

УДК 338. 483

Смаль І.В., Барановський М.О.

ТУРИСТИЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ КРАЇНИ ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНОГО КРАЇНОЗНАВСТВА

У статті обґрунтовано тезу про необхідність розширення предметної дослідницької бази туристичного країнознавства. Предметом вивчення туристичного країнознавства є туристичне середовище країни або історико-географічного регіону.

The statement about necessity of expansion of subject research framework of tourism regional geography is argued in the paper. The tourism environment of a country or historic-geographical region is considered as the object for study in tourism regional geography.

Вступ, постановка й актуальність проблеми. Стрімке зростання обсягів міжнародних туристичних прибуттів (у 2008 р. загальна кількість міжнародних туристів склала 922 млн осіб проти 684 млн у 2000 р. [5, с. 2]) і залучення до туристичного процесу практично всіх країн світу

актуалізувало країнознавчі дослідження для потреб однієї з провідних складових частин третинного сектору економіки – індустрії туризму.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи країнознавства були закладені вченими-географами радянської і пострадянської доби, насамперед, М. Баранським, І. Маєргойзом, І. Вітвером, В. Максаковським. В Україні значний вклад у розробку країнознавчої проблематики внесли С. Рудницький, О. Діброва, В. Юрківський. Активно займаються питаннями країнознавства Б. Яценко, В. Бабарицька, П. Масляк [1, 3]. Але системних наукових праць із власне туристичного країнознавства як в Україні, так і на пострадянському просторі поки-що недостатньо. Це, серед усього іншого, можна пояснити і "розмитістю" як об'єкту, так і предмету дослідження туристичного країнознавства. Більшість робіт подібного спрямування носять описовий або рекламно-інформаційний характер.

Предметом дослідження туристично-країнознавчих праць, зазвичай, є туристичні ресурси окремих регіонів і країн світу [2; 4]. Це, певною мірою, збіднює методологічні та дидактичні можливості туристичного країнознавства і формує уявлення про нього як описово-констатаційну галузь науково-практичних знань.

Постановка завдання. Головне завдання пропонованої студії вбачається в обґрунтуванні тези про необхідність чіткішої структуризації об'єктно-предметної дослідницької площини туристичного країнознавства. Згідно відправної точки наукової рефлексії, яка дала поштовх для проведення дослідження, предметом вивчення туристичного країнознавства може стати туристичне середовище країни як комплексна, синтетична категорія, що включає сукупність природних і суспільних (культурних) компонентів, які прямо чи опосередковано впливають на формування умов для здійснення туристичної діяльності. При утвердженні такого підходу туристичне країнознавство зміцнить свої позиції як окремих і перспективний напрямок країнознавчих досліджень.

Результати дослідження. Туристичне країнознавство – галузь науково-практичних знань, складова частина комплексного країнознавства. Поряд із фізико-географічним, етноконфесійним, історико-культурним, політичним, соціально-економічним, екологічним, медичним належить до ряду часткових, галузевих "країнознавств". Предмет дослідження туристичного країнознавства – туристичне середовище окремих країн або історико-географічних регіонів.

Туристичне середовище країни є результатом взаємодії географічного і культурного середовища внаслідок рекреаційно-туристичного освоєння. Під культурним середовищем слід розуміти територіально організовану сукупність матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку та втілюються у результатах суспільної діяльності, а під географічним – частину географічної оболонки Землі, яка безпосередньо пов'язана із життєдіяльністю людини і є необхідною матеріальною основою розвитку суспільства. Сприятливе та

комфортне для людини природне середовище (клімат, ресурсне і ландшафтне розмаїття) помножене на високу матеріальну, екологічну і духовну культуру, що проявляється на рівні сервісу та безпеки, толерантності, гостинності, політичній стабільності, екологізації суспільної свідомості тощо, створює сформоване, збалансоване та привабливе туристичне середовище для потреб внутрішнього і міжнародного туризму. Певна перевага в тандемі "природне середовище – культурне середовище" при формуванні туристичного середовища належить матеріальній і духовній культурі. Проведене дослідження дозволяє виділити високий, середній та низький рівні сформованості туристичного середовища (рис.1).

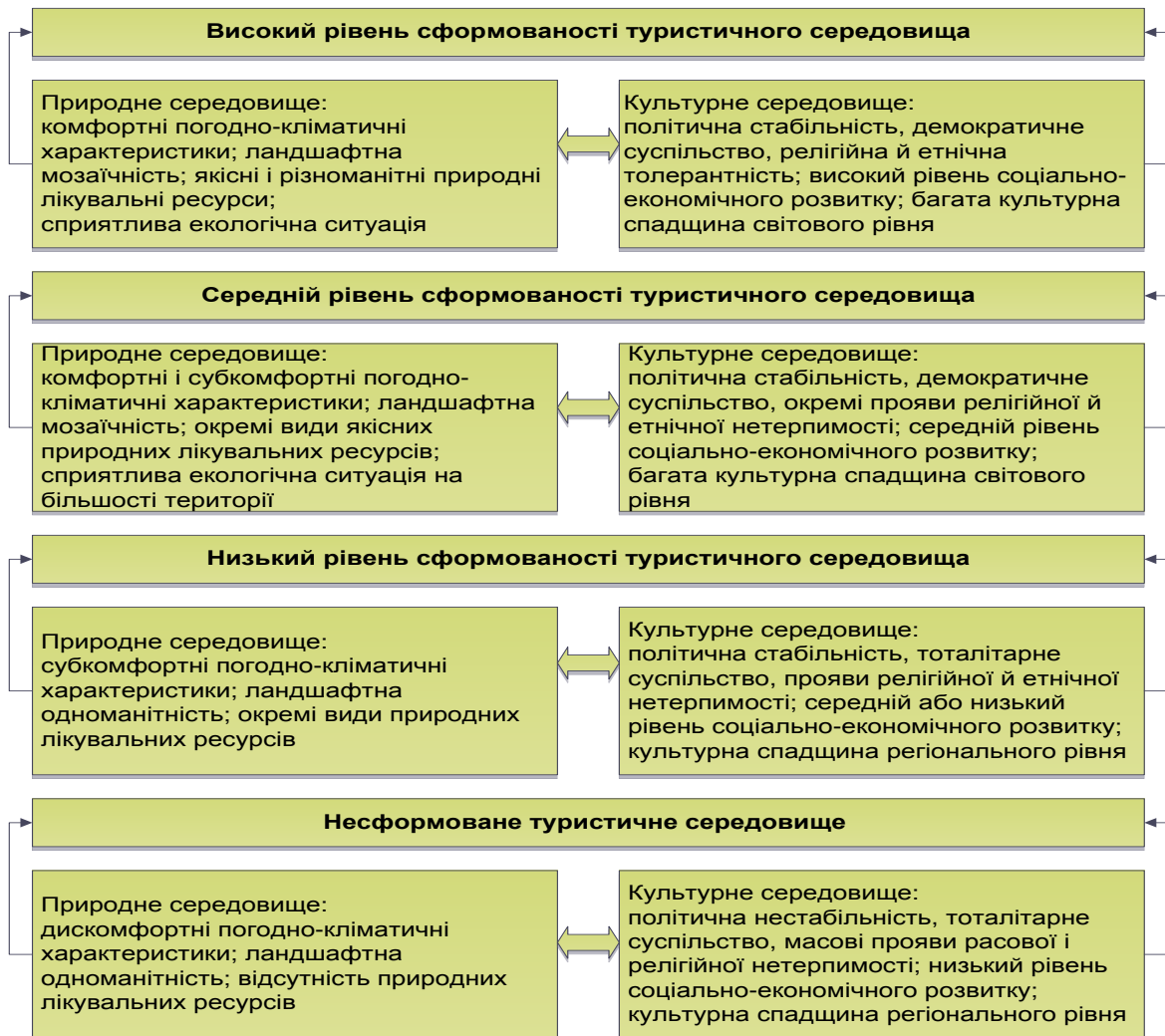

Рис. 1. Рівні сформованості туристичного середовища

Приклади країн із різним рівнем сформованості туристичного середовища наведені у таблиці 1.

Високий рівень сформованості туристичного середовища характерний для більшості країн Європи, Північної Америки, які вирізняються комфортними погодно-кліматичними особливостями, ландшафтною мозаїчністю, політичною стабільністю, багатою культурною спадщиною

світового рівня тощо. Поєднання низької природної ресурсної забезпеченості, соціально-економічної відсталості і негативних процесів у суспільстві або домінування одного з означених компонентів дозволяють говори про несформоване туристичне середовище, яке склалося у багатьох африканських державах. При цьому слід мати на увазі, що в окремих випадках туристичне середовище може бути сформованим і досить привабливим для внутрішнього туриста, але дискомфортним і не сформованим для зовнішнього. Наприклад, у силу існуючих традицій ісламського фундаменталізму міжнародний туризм в Ірані не отримав широкого розповсюдження, що дозволяє зробити висновок про початкову стадію формування туристичного середовища країни для потреб міжнародного туризму з позиції західного (християнського) споживача туристичних послуг. Перебування західних туристів у країні може носити ознаки дискомфорності і бути відносно небезпечним. Разом з тим, країна має багаті традиції гостинності і значний ресурсний потенціал для розвитку туризму з ряду напрямків: лікувально-оздоровчого, пізнавального, пляжно-купального.

Табл. 1. Приклади країн із різним рівнем сформованості туристичного середовища

<i>Несформоване туристичне середовище</i>	<i>Низький рівень сформованості туристичного середовища</i>	<i>Середній рівень сформованості туристичного середовища</i>	<i>Високий рівень сформованості туристичного середовища</i>
Іран, Афганістан, Бутан, Північна Корея, Бангладеш, Зімбабве, Сомалі, Ліберія, Чад, Бурунді, Сьєрра-Леоне, Центральнаафриканська Республіка, Нігер, Гаїті	Монголія, Казахстан, Киргизстан, Індія, Молдова, Албанія, Лівія, Колумбія	Росія, Білорусь, Україна, Єгипет, Кіпр, Туреччина, Туніс, Китай, Індонезія, Таїланд, Південна Африка, Кенія, Перу, Бразилія, Аргентина	Більшість країн Європи, Північної Америки і Карибського басейну, Австралія, Нова Зеландія, Японія, Мальдіви, Маврикій

Іншим прикладом є найбільш африканські держави (Зімбабве, Демократична Республіка Конго, Мозамбік, Лесото, Сомалі, Ліберія, Бурунді, Центральнаафриканська Республіка, Нігер, Сьєрра-Леоне та ін.), де висока захворюваність населення на СНІД та інші хвороби (частка ВІЛ-інфікованих у працездатному віці коливається у межах 6-26 % від загальної кількості населення окремих країн [6]), дискомфортні погоднокліматичні умови (високі вологість і температура повітря), низькі соціальні стандарти життя унеможливають розвиток міжнародного туризму, що, відповідно, гальмує і формування туристичного середовища. На іншому "полюсі" знаходяться розвинуті країни світу, для яких характерним є високий рівень сформованості туристичного середовища.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Головний результат даної наукової студії вбачається в обґрунтуванні необхідності виділення синтетичного предмету дослідження туристичного країнознавства, яким, на нашу думку, є туристичне середовище. Проведене дослідження лише означило один із можливих векторів наукового пошуку, який передбачає глибші розвідки: аналіз чинників, що впливають на формування туристичного середовища, розробку кількісних і якісних критеріїв для визначення рівня його сформованості та привабливості в окремих країнах і регіонах, що, у свою чергу, стане основою для проведення групувань, присвоєння відповідних рейтингів та багато іншого.

1. Масляк П. О. Країнознавство : підруч. для студ. та викл. вищ. навч. закл. / П. О. Масляк. – К. : Знання, 2008. – 292 с.
2. Стафійчук В. І. Туристичне країнознавство: туристичні ресурси світу. Європа, Азія, Австралія та Океанія : [навч. посіб.] / В. І. Стафійчук, О. Ю. Малиновська. – К. : Альтерпрес, 2009. – 427 с. – (Серія "Бібліотека професійного менеджера").
3. Яценко Б. П. Країнознавство: основи теорії : [навч. посіб.] / Б. П. Яценко, В. К. Бабарицька. – К. : Либідь, 2009. – 312 с.
4. Окладникова Е. А. Международный туризм. География туристских ресурсов мира : [учебн. пособ.] / Е. А. Окладникова. – М.: Омега-Л, 2008. – 384 с.
5. Tourism Highlights. 2009 Edition. – UNWTO-OMT-ЮНВТО. – 12 p.
6. The World Factbook [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>